

Сатаєва А. М.,
асистент кафедри фундаментальних
і приватно-правових дисциплін,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця

УДК 94(477):342
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251010.02>

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРІЇ УНР У "КАМ'ЯНЕЦЬКУ ДОБУ"

Період існування Директорії УНР у Кам'янці-Подільському влітку–восени 1919 року становить надзвичайно важливий етап у становленні законодавчих засад української державності. В умовах загостреної політичної та воєнної ситуації уряд УНР був змушений не просто творити закони, а оперативно адаптувати правові норми до реалій війни, нестабільності та зовнішнього тиску. Дослідження законодавчої діяльності в цей період дає змогу виявити, яким чином функціонувала правотворча влада в умовах постійних загроз і відсутності стабільного державного апарату, що має особливу цінність для розуміння моделей кризового врядування в історичній ретроспективі.

Кам'янецький період виявляє також тенденції до адміністративної централізації й формування особливого формату взаємодії між законодавчою владою, виконавчими органами та армією. Законодавство цього часу було спрямоване на забезпечення оборони, правопорядку, управління територіями та регулювання суспільного життя в умовах фактичної евакуації уряду. Аналіз цих процесів дозволяє глибше зрозуміти, як у надзвичайній ситуації вибудовувалися механізми нормативного регулювання, і виявити характерну для революційної доби гнучкість правового мислення, здатного пристосовуватися до різко змінюваних обставин.

Період формування Директорії у листопаді–грудні 1918 року охоплює момент створення Директорії як альтернативної антивладної інституції після загибелі української державницької влади Гетьманату Скоропадського. У цих місяцях сформувався основний державно-політичний орган, покликаний об'єднати різні національні сили під гаслом відновлення УНР і привести до завершення революційно-громадянської боротьби за незалежність [1]. Цей етап характеризується активною легітимізацією Директорії через звернення до Центральної Ради, формування кадрового складу та визначення стратегічних цілей.

"Кам'янецька доба" (червень–листопад 1919 р.) охоплює період, коли уряд Директорії перебував у Кам'янці-Подільському через втрату контролю над Києвом. У цей час головним завданням стало продовження державно-політичної діяльності в умовах військової загрози: консолідація уряду, формування легального поля, мобілізація ресурсів та співпраця з військовими структурами [2]. Це був "час випробування", під час якого Директорія зіткнулася з кризою легітимності та почала активно використовувати закони і постанови як інструмент виживання й мобілізації.

У Кампанійсько-воєнному періоді (листопад 1919 – травень 1920 р.) Директорія змушена була переїхати з Кам'янця до Русицького, і врешті-решт – до Львова. Активізується співпраця з польською владою, відновлюється державна адміністрація у вигнанні. Законодавча діяльність продовжувалася у вигляді наказів і розпоряджень, спрямованих на підвищення обороноздатності та дотримання внутрішнього порядку [1]. Цей етап характеризується дебатами між ідеалом державності і реаліями еміграції, коли уряд Директорії опиняється в ситуації "функціонуючої еміграції".

Призначення С. Петлюри на посаду голови Директорії підсилює персоналізацію влади і спробу організувати централізоване командування. У цей період відбувається консолідація законодавчих зусиль довкола урядових декретів та рішень РНК УНР – уряду в екзилі. Зміна формату роботи зосереджувалася на дипломатичній активності, легалізації міжнародних контактів і збереженні легітимного іміджу УНР за кордоном [3].

У завершальному етапі Директорія формально перетворюється на уряд УНР у вигнанні, базуючись на території Польщі чи Чехословаччини. Характерною рисою цього періоду стала перехідна трансформація від активного правозастосування до підготовки доцільного правопросвітнього періоду. Зменшилася роль законодавчої активності – замість цього зосередилися на дипломатичній діяльності, психологічному згуртуванні еміграційної спільноти й випуску інформаційно-правової продукції [1]. Цей етап знаменує спад формального функціонування Директорії як органу, що забезпечував правову основу української державності.

Законодавча процедура та законодавчі інституції в УНР у "Кам'янецьку добу" відображали складний період державного будівництва в умовах зовнішньої агресії та внутрішньої нестабільності. Після втрати Києва і переходу уряду УНР до Кам'янця-Подільського основною метою законодавчого процесу було збереження легітимності державних органів і підтримка функціонування законодавчої влади, яка у той час перебувала у складних умовах війни та політичних викликів. Відновлення діяльності Центральної Ради у звичному форматі було неможливим, тому необхідно було створювати нові законодавчі механізми, які відповідали б реаліям "Кам'янецької доби" та забезпечували оперативне управління державою.

Законодавчі інституції у цей період були представлені, насамперед, Директорією та Державним секретаріатом – виконавчим органом, який виконував законодавчі функції в межах своєї компетенції. Директорія, як колегіальний орган виконавчої влади, утворилася внаслідок політичних трансформацій після падіння Гетьманату Скоропадського, але водночас мала і законодавчі повноваження, які формалізувалися через акти, укази та постанови, що фактично виступали нормотворчими актами. Однак відсутність конституційного закріплення чітких повноважень законодавчої влади призводила до певного змішання функцій між виконавчою та законодавчою гілками влади, що було зумовлено надзвичайною ситуацією та прагненням швидко реагувати на виклики часу [2].

Важливою рисою законодавчої діяльності УНР у "Кам'янецьку добу" була прагматичність і адаптація до складних зовнішньополітичних обставин, зокрема до тиску з боку більшовицьких та білогвардійських сил, а також неможливість повноцінного контролю над усією територією держави. Законодавчі акти часто мали тимчасовий характер, спрямовувалися на мобілізацію ресурсів, організацію оборони та забезпечення адміністративної стабільності. У таких умовах законодавчий процес став інструментом не лише формування державності, але й виживання державного організму, що яскраво проявилось у діяльності органів влади у Кам'янці-Подільському [4].

У "Кам'янецьку добу" законодавча діяльність у галузі національної політики та культурно-освітнього розвитку залишалася невід'ємною складовою державотворчого процесу в УНР. Попри обмеження, спричинені воєнним станом і територіальними втратами, уряд Директорії продовжував послідовно впроваджувати політику національного відродження через систему освіти, культурні ініціативи та підтримку прав національних спільнот. Це засвідчує, що УНР, навіть у найскладніші періоди свого існування, намагалася формувати правові основи для модерної, демократичної та національно свідомої держави [5, 1].

У підсумку слід зазначити, що законодавча діяльність Директорії УНР у Кам'янецький період є цінним історико-правовим досвідом, який ілюструє можливість функціонування державних інститутів навіть за межами сталого територіального контролю. Цей досвід підтверджує: право залишається одним з останніх рубежів державності, коли інші механізми – військові, економічні чи дипломатичні – втрачають ефективність. Вивчення цієї правотворчої практики є надзвичайно важливим для сучасної України в умовах воєнного стану, коли питання збереження правових інститутів стає не лише процедурною проблемою, а й фактором політичної стійкості та національного самозбереження.

Список використаних джерел

1. Стопчак М. В. Утворення і діяльність Директорії Української народної республіки (1918 – 1920 рр.): історіографічний нарис: монографія. Вінниця: І. Балюк, 2010. 812 с.
2. Лозовий В. С. Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба). Київ; Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005. 224 с.
3. Іванова А. Ю. Законодавчий процес і законодавча техніка у період Центральної Ради, Гетьманату та Директорії : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Іванова Анастасія Юріївна ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2005. 220 с.
4. Подковенко Т. Законодавча діяльність Директорії. Підприємництво, господарство і право. 2003. № 11. С.80-85.
5. Пархоменко В. А. Директорія УНР та Західноукраїнська Народна Республіка в історико-мемуарній літературі / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв : Іліон, 2019. 211 с.